

نت نویسی

موسیقی

راهنمایی برای روش امروزین

گاردنر رید

آهنگ ساز و استاد آهنگ سازی در دانشگاه بوستون

مترجم: دکتر کیوان پهلوان

ویراستاران: علی ادیبراد، سیامک انوری

ویراستار فنی: محمود بالنده

نعلی

سرشناسه	رید، گاردنر. ۱۹۱۳-۲۰۰۵م. Read, Gardner
عنوان و نام پدیدآور	نت نویسی موسیقی: راهنمایی برای روش امروزی.
مشخصات نشر	تهران: نشر علم، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۶۶۳ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۷۲۰-۲
وضعیت فهرست نویسی	فیبای مختصر
یادداشت	فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://Opac.nli.ir قابل دسترسی است
یادداشت	عنوان اصلی: Music Notation : A Manual of Modern Practice
شناسه افزوده	پهلوان، کیوان، مترجم.
شماره کتابشناسی ملی	۲۸۱۰۲۶۷

کتابخانه

نت نویسی موسیقی

راهنمایی برای روش امروزی

گاردنر رید

مترجم: دکتر کیوان پهلوان

چاپ اول: ۱۳۹۴

تیراژ: ۷۷۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: رامین

مرکز پخش علم: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای زاندارمیری

بن بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۷۲۰-۲

فهرست گنجانیده‌ها

درآمد	۱
بخش نخست: تاریخچه‌ی نت‌نویسی موسیقی	۷
بخش دوم: مبانی نت‌نویسی	۴۱
۱ حامل	۴۳
۲ آکولادها و نظام‌ها (مجموعه‌ی حامل‌ها)	۵۵
۳ خطوط اضافی و علائم اکتاو	۶۵
۴ کلیدها	۷۷
۵ سرنت‌ها و دنباله‌ها	۹۳
۶ پرچم‌ها و شاهین‌ها	۱۱۷
۷ سکوت‌ها و وقفه‌ها	۱۴۱
۸ خطوط اتحاد و نقطه‌ها	۱۶۱
۹ نشانه‌های عرضی ۱ و علائم سرکلید	۱۸۵
۱۰ وزن و میزان‌نما	۲۱۵
۱۱ خطوط میزان و ریتم	۲۶۱
۱۲ علائم تکرار ۲	۳۱۳
۱۳ زینت‌ها	۳۲۷

۳۵۳	۱۴ نشانه‌های دینامیکی ۳
۳۶۹	۱۵ آکسان‌ها و خطوط اتصال
۳۹۱	۱۶ تمپو و علامت‌های بیان موسیقایی
۴۰۵	بخش سوم: نت‌نویسی مقوله‌ای
۴۰۷	۱۷ نت‌نویسی آوازی
۴۲۷	۱۸ نت‌نویسی برای سازهای شستی دار
۴۶۱	۱۹ نت‌نویسی چنگ
۴۷۹	۲۰ نت‌نویسی سازهای بادی چوبی
۵۰۵	۲۱ نت‌نویسی سازهای بادی برنجی
۵۱۹	۲۲ نت‌نویسی سازهای کوبه‌ای
۵۴۹	۲۳ نت‌نویسی زهی
۵۸۹	۲۴ نت‌نویسی جاز
۶۰۳	بخش چهارم: شیوه‌های دست‌نویسی
۶۰۵	۲۵ نوشتن نسخه‌ی خطی و نمونه خوانی
۶۲۳	۲۶ تهیه‌ی پارتیتور و بخش‌های آن
۶۴۷	پی‌گفتار
۶۵۱	کتابنامه

سخن مترجم

کتابی که در پیش رو دارید؛ یعنی نت‌نویسی موسیقی music notation، اثر گاردنر رید Gardner Read (۱۹۱۳-۲۰۰۵م) موسیقیدان، معلم موسیقی و آهنگساز برجسته‌ی آمریکایی است. او اولین تعلیم‌هایش بر روی پیانو و ارگ بود. وی اولین جایزه‌اش را در سال ۱۹۳۲ در مدرسه‌ی موسیقی Eastman School music دریافت کرد و استادان اولیه‌اش برنارد راجرز (۱۸۹۳-۱۹۶۸) و هوارد هانسن (۱۸۹۶-۱۹۸۱) بودند. گاردنر رید پس از آن، کتابها و قطعات بسیاری نوشت. کتاب نت‌نویسی موسیقی او، از کامل‌ترین و شناخته‌شده‌ترین کتابهای موسیقی جهان است، و به عنوان مرجع در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش موسیقی جهان استفاده می‌شود.

این کتاب، حاصل سالها دغدغه‌ی فکری مترجم و تلاش برای ترجمه و به چاپ رساندن آن، بوده است. در ابتدای کار، با مشورت‌هایی که با استاد مصطفی کمال پورتراب پیرامون کتاب انجام داد، پی به اهمیت فراوان آن برد. مترجم هیچگاه فکر نمی‌کرد که در روند ترجمه، ویرایش و به چاپ رساندن آن با دشواری‌ها و مصائب گوناگون مواجه می‌شود، و اگر بخواهد به آنها بپردازد، مثنوی هفتاد من می‌گردد. مترجم بارها ناامید از چاپ کتاب شد؛ اما در نهایت قرار بود با همت ویراستار فنی کتاب استاد محمود بالنده در انتشارات دانشگاه هنر به چاپ برسد که ظاهراً به دلیل مشکلات مالی این امر میسر نشد، تا اینکه انتشارات وزین «علم» چاپ آن را پذیرفت که مترجم کمال تشکر را دارد.

باید از کسانی که در پیشبرد چاپ کتاب به شکل‌های مختلف به مترجم یاری

رسانده‌اند تشکر ویژه بکنم: احمدی صدری و مرتضی گودرزی دوستان فرهیخته‌ای که در مراحل چاپ کتاب مرا یاری کردند. حمید اسفندیاری، مدیر محترم مؤسسه فرهنگی و هنری آواری بارید که نه تنها برای این کتاب، بلکه برای آثار دیگرم، همیشه همراهی دلسوز و دوستی باوفا بوده است. دکتر کیاوش صاحب‌نسق موسیقیدان و استاد محترم موسیقی در بازخوانی کتاب زحمات فراوانی کشید. علی ادیب‌راد و سیامک انوری نیز هر کدام بطور جداگانه به ویرایش کتاب پرداختند.

مترجم کتاب با اعتقاد بر اینکه چنین کتابهای تخصصی در زمینه موسیقی در ایران کمتر منتشر شده است، برای اینکه با خطاهای کمتری در ترجمه آن مواجه شویم، نیازمند است قبل از چاپ متخصصان بیشتری آن را مطالعه کنند، به همین منظور از دوست فرهیخته‌اش استاد محمود بالنده نیز خواسته است تا برای بار آخر به عنوان ویراستار فنی، کتاب را با حوصله بخواند، که ایشان نیز سخاوتمندانه به این امر پرداخته‌اند.

با دیگر سپاسگزارم از همه توجه و محبت و دقت عزیزان و متخصصان.

سخن ویراستار فنی

کتاب حاضر، نخستین ترجمه به زبان فارسی در حوزه‌ی موسیقی با موضوعیت تاریخچه‌ی نت‌نگاری موسیقی غرب می‌باشد، که به کوشش کیوان پهلوان به انجام رسیده است. با توجه به وجود واحد درسی نت‌نگاری در شرح درس رشته‌های نوازندگی موسیقی جهانی و آهنگسازی در مقطع کارشناسی ارشد، این مجموعه، منبع معتبری جهت استفاده‌ی مدرسان مراکز آموزشی دانشگاهی در تدریس تاریخچه‌ی نت‌نگاری موسیقی در غرب و شناخت هرچه بیشتر دانشجویان و آموزگاران رشته‌ی موسیقی با این موضوع خواهد بود.

مطالعه‌ی تاریخچه‌ی موسیقی غرب، در طی قرون گذشته از یک سو، و مقایسه‌ی آن با تاریخچه‌ی نت‌نگاری در موسیقی ایران و کشورهای حوزه‌ی شرق اسلامی که از سده‌ی دوم ه‍.ق توسط موسیقیدانان برجسته‌ی این خطه نظیر کندی، ابن سینا، ارموی و سایر نظریه‌پردازان موسیقی انجام پذیرفته و در سده‌ی اخیر توسط علینقی وزیری ادامه یافته است. از سوی دیگر، زمینه‌ساز انجام مطالعات تطبیقی توسط اندیشمندان مباحث نظری در حوزه‌ی تخصصی موسیقی خواهد بود.

با توجه به محتوای تخصصی این کتاب، ترجمه‌ی آن نیازمند تسلط کافی مترجم بر رشته‌ی موسیقی و مترجمی زبان انگلیسی بوده است، که دکتر کیوان پهلوان با توجه به تحصیلات و پژوهش‌های موسیقی خود، ترجمه‌ی دقیق، سلیس و روان از متن اصلی کتاب انجام داده است.

در ویراستاری فنی ترجمه‌ی حاضر، برخی از واژگان و عبارات تخصصی با دقت و

وسواس توسط ویراستار فنی این مجموعه و به منظور تسهیل در انتقال مفاهیم متن اصلی کتاب معادل‌سازی شده است.

امید است که به واسطه‌ی بهره‌گیری اساتید ارجمند مباحث نظری و تاریخی موسیقی در مراکز آموزشی و دانشگاهی که از کتاب حاضر، گامی در مسیر شناخت و مطالعه‌ی تحلیلی دانشجویان رشته‌ی موسیقی با منابع معتبر نگاشته شده در این حوزه گامی برداشته شده و موجبات تشویق جامعه‌ی دانشجویی به واکاوی در مباحث نظری و تحلیلی رشته‌ی موسیقی فراهم گردد.

www.ketab.ir

درآمد

به دلیل تدریس آهنگ سازی و سازبندی، من تاکنون و در طی بیست و پنج سال گذشته نسخه های بی شماری از دست نوشته ی زیر را از طریق فکس دریافت داشته ام.

در این نمونه کابوس وار، جایگاه موسیقی دان آماتور بود - نبود خلاقیت در او به سبب جابه جایی دنباله ی نت ها، به هم ریختگی نت های آکوردها، انحراف علامت های عرضی و از قلم افتادن علامت های بیان در کار دوچندان آشکار می شود. هیچ نوازنده ای را نمی توان یافت که نمونه ی درست، واضح و به دقت نگاشته شده ی زیر را ترجیح ندهد.

پیشنهاد من آن است که در نت‌نویسی موسیقی، ابزاری ارائه گردد تا بتواند نت‌نویسی مؤثرتر و دقیق‌تری را به دست دهد. خلاء عمیق و گسترده‌ی اطلاعات و دانش در این عرصه‌ی حیاتی در موسیقی – که باید به نحوی مناسب پیش از مطالعه‌ی جدی هارمونی، کنترپوان، فرم و ارکستراسیون قرار گیرد – را نمی‌توان تماماً نتیجه‌ی کاهلی یا بی‌تفاوتی موسیقی‌دانان دانست. رهبران ارکستر، نوازندگان، آهنگ‌سازان و دانشجویان تئوری موسیقی – همه باید به اطلاعات نت‌نویسی جدید که به شیوه‌ای دقیق و در پرتو حداقل زمینه‌ی تاریخی، همراه با ایجاد فرصت‌های فراوان برای تحقق بخشیدن به اصول آن در عمل، ارائه می‌شوند، دسترسی داشته باشند.

از این رو، بخش نخست این کتاب راهنما، مرور تاریخی کوتاهی از رشد و پیشرفت نت‌نویسی در موسیقی است. در بخش دوم، هر یک از مفاهیم – حامل‌ها، سیستم‌ها، کلیدها^۱، نت‌ها، سکوت‌ها و علائم شیوه‌ی بیان^۲ – نخست در روش سنتی و سپس در کاربرد نوین که هرازگاهی با برخی اصلاحات پیشنهادی همراه می‌گردد ارائه می‌شود. هر بخش با تمرین‌ها نت‌نویسی انتخابی که دربرگیرنده‌ی روش‌های نوین و

ستی هستند دنبال می شود. بخش سوم - در مورد نت نویسی مصطلح و معمول^۳ - به طرح مسائل منحصر به فرد نت نویسی برای صدای انسان و سازهای مختلف می پردازد. بخش چهارم شامل قواعد صریحی برای فرآیند خواندن دست نوشته ها و نوشتن پارتیتورهای کامل، فشرده و بخش های سازی می شود.

به دلیل آنکه موسیقی دانان معاصر، همانند سایر هم عصران خود در هر حوزه ی خلاق، به طور اجتناب ناپذیری یکی از اعضای جامعه ی بشری هستند، کم و بیش هر فصل به ابزارهای نت نویسی ضروری آنها حداقلی از واژگان تخصصی و بنیادی به فرانسه، آلمانی، و ایتالیایی را می افزاید. با استفاده از این لغات، این افراد قابلیت توانایی عملی خویش در حوزه ی موسیقی غربی را می افزایند. تمامی موسیقی از عصر باخ و هندل گرفته تا کنون به شدت از سرچشمه ی گویش ایتالیایی به مثابه ی زبانی بین المللی بهره مند بوده است؛ اما بدون واژگان آلمانی، فهم آثار شوئنبرگ و مالر و بدون اصطلاحات فرانسه فهم دبوسی و راول غیر ممکن می نماید.

کل کتاب به نحوی طراحی گردیده، تا در بسیاری سطوح ایفای نقش کند. دانشجوی مبتدی یا موسیقی دان تازه کار با دانشی محدود ممکن است نخست فقط به مطالبی در مورد مسائل روش سنتی از فصل ۱ تا ۱۶ بپردازد، و پس از آنکه به عناصر اصلی نت نویسی اشراف کامل یافت، آنگاه می تواند دانش خود را با مطالعه ی مبانی نت نویسی نوین تکمیل کند. بنابراین، بخش های اول و دوم را می توان به منزله ی زمینه ی اطلاعات اصلی پیرامون مبانی موسیقی دانست.

دانشجویان پیشرفته و موسیقی دانان حرفه ای می توانند مستقیم به بخش ابداعات امروزی در فصل های بخش دوم مراجعه کنند و از مطالب مقدماتی تر درباره ی روش سنتی صرف نظر نمایند. در اینجا آنان به اطلاعاتی دسترسی خواهند یافت که عموماً حتا در جامع ترین کتب نظری موجود هم نظیرش را نخواهند یافت: به عنوان مثال جدول گروه های نامساوی از ارزش های زمانی نت ها که در صفحات (۲۹۵-۲۷۸) آمده است. بخش های سوم و چهارم می توانند به عنوان مرجعی روزمره برای دانشجویان پیشرفته، نوازندگان، آهنگ سازان، تنظیم کنندگان، و استادان تئوری موسیقی مورد

استفاده قرار گیرند. در حقیقت، بیشتر بخش‌ها به این منظور گنجانده شده‌اند که بتوانند بیشتر به نوازنده در خواندن نوشتارهای پیچیده کمک کنند تا به آهنگ‌ساز یا نت‌نویس در نوشتن. هرچه دامنه‌ی موسیقی اجراء شده توسط ارکستر، دسته (Band)، گروه کُر یا مجلسی گسترده‌تر باشد، نوازنده نیاز بیشتری به مراجعه به یک راهنمای نت‌نویسی تقریباً جهانی خواهد داشت.

البته، هیچ نویسنده‌ای قادر نیست به حد کافی تمامی مسائل نهفته در هنری فزّار چون موسیقی را مطرح سازد، هنری که به جای مکان در دل زمان جای دارد، و با این وجود به واژگان مکان‌محور نمادهایی* گره خورده است که هرچند برای گوش خلق شده‌اند، اما تنها از طریق چشم قابل درک هستند. آهنگ‌ساز همواره از شیوه‌ی بیان نوشتاری خویش فراتر است؛ از امروز به روش‌های پانکروماتیک^۴، آتونال^۵، یا میکروتونالی^۶ [ریز-پرده‌ای] سخن می‌گوید که شایسته‌ی ابزاری بسیار انعطاف‌پذیرتر از یک حامل پنج خطی، سه علامت برای کلید، پنج علامت عرضی^۷ و دو نوع هسته نت^۸ - که همگی با موسیقی دیاتونیک و یک گام هفت-نتی پیوند دارند - نیازمند است. با این حال، موسیقی‌دان فعال در قرن بیستم شیوه‌ای را به کار می‌گیرد که به ناچار برپایه‌ی نظام موجود شکل گرفته است، نظامی که اکثر ناشران به نام در سراسر جهان از آن پیروی می‌کنند. ما نمی‌توانیم اغماض آنان در این امر را نادیده بگیریم، درست همان‌سان که نمی‌توانیم هجی غلط یا نحو ناقص در کار یک رمان‌نویس حرفه‌ای را - به دلیل خودآموختگی و ناشی‌گری - به دیده‌ی اغماض بنگریم. آهنگ‌ساز یا نوازنده متعهد باید قادر باشد مشکلات نت‌نویسی نهفته در هر دیدگاه جدید را با مختصری منطق و عقل سلیم پشت سر بگذارد.

تسلط بر زبان نوشتاری موسیقی، حداقل تمهیدی است که موسیقی‌دان پرشور باید آن را نسبت به هنر خویش ادا کند. نت‌نویسی در موسیقی را به این تبحر و مهارت تقدیم می‌کنیم.

گاردنر رید